

3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. - Київ: Либідь, 1997. – 421с.

4. Пономарьова Г.Ф., Степанець І.О. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів ВНЗ на заняттях із педагогіки. – Харків: ФО-П Шейніна О.В., 2010. – 214 с.

Л.Л. Борисенко, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та психології
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

РОЗВИТОК ПОШУКОВОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНО-НАВЧАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Основним напрямом діяльності вищої школи на сьогодні є організація навчально-виховного процесу, в якому кожний студент міг би стати суб'єктом власного розвитку, вмів би здобувати та переробляти наукову та навчальну інформацію шляхом самостійної пошукової та науково-дослідницької діяльності. Реалізація цього напрямку потребує цілеспрямованого розвитку пошукової активності студентів, яка є складовою науково-дослідницької компетентності майбутніх фахівців.

В контексті сказаного, *пошукова активність* особистості, як зазначає В. Сластьонін – це такий спосіб взаємодії з освітньо-науковим середовищем, у якому виявляється прагнення особистості до його ефективного засвоєння та перетворення; виникає внаслідок нестандартної ситуації, яка вимагає вирішення [7]. Вона може бути спрямована на вирішення проблемної ситуації або свого ставлення до неї. Цей процес лежить в основі дослідницької поведінки особистості. У свою чергу, дослідницька поведінка як прояв пошукової активності, виконує функцію розвитку творчості. Головна ознака нестандартної ситуації, яка активізує пошукову активність – це об'єктивна неможливість задовольнити потреби особистості звичними, автоматизованими

способами. І тоді виникає мотив діяти, тобто, здійснювати дослідницько-пошукову діяльність. А дослідницько-пошукова діяльність – вид інтелектуально-творчої діяльності, яка здійснюється на основі пошукової активності та дослідницької поведінки особистості. Процес здійснення такої діяльності включає аналіз пошукових дій суб'єкта навчальної ситуації, а також вивчення дослідницької поведінки студентів. Зокрема, у сучасній психолого-педагогічній науці останнім часом значна увага приділяється творчій науково-пошуковій діяльності студентів, спрямованій на формування науково-дослідницької компетентності майбутніх фахівців.

Сучасна соціальна і культурна ситуація актуалізує ідеї, положення учених-педагогів, дидактів, присвячені проблемі формування пошуково-інтелектуальних умінь у студентів (Ю. Бабанський, А. Бойко, В. Бондар, В. Буряк, В. Гриньова, Т. Ільїна, В. Євдокимов, В. Лозова, І. Лернер, В. Паламарчук, О. Савченко та ін.).

Представники психологічної науки розглядають дослідницьку поведінку як прояв пошукової активності, що виконує функцію розвитку (Л. Виготський, Н. Талізїна). В контексті дослідницької поведінки, творчість людини виступає найбільш яскравим її проявом. Багато психологів і педагогів відзначають важливість дослідницької поведінки для розвитку й саморозвитку особистості. Якщо в процесі навчання відсутня пошукова активність, то це може стати причиною нездатності особистості розв'язувати нестандартні ситуації.

В контексті нашого дослідження є прийнятною позиція В. Мерліна згідно якої творчо-пошукова активність визначається як інтегративна риса особистості, що складається з сукупності компонентів: прагнення до творчо-дослідницької діяльності (мотивація) та вміння здійснювати дослідницьку діяльність (операційний компонент) [4].

Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про недостатність психолого-педагогічних досліджень, в яких було б систематизовано й узагальнено форми, методи, досвід формування пошукової активності студентів у вищих закладах освіти.

Метою даного дослідження є визначення сутності, структури пошукової активності студентів та її розвиток засобами інноваційно-навчальних технологій. Адже саме від творчого, науково обґрунтованого підходу до розв'язання складних і багатогранних завдань, які сьогодні стоять перед вищими закладами освіти, значною мірою залежить від активної позиції суб'єктів цього процесу.

Як суб'єкт навчально-пізнавальної та науково-дослідницької діяльності особистість активно включається в процес послідовних пошукових, дослідницьких дій. Проявом суб'єкта є його активність. Визначення психологічних чинників розвитку суб'єкта та його пошукової активності є важливою та необхідною умовою оптимізації навчального процесу у ВЗО. Не можна не згадати досвід відомого ученого В. Сластьоніна, який зазначав, що науковий потенціал у системі професійної підготовки майбутніх фахівців має бути настільки високим, щоб випускники вищих закладів освіти не тільки були знайомі з сучасною наукою і розбиралися в ній, але й отримали початковий досвід пошукової роботи, вміння застосовувати методи у вирішенні практичних завдань, були готові до створення нових наукових цінностей [7].

Як відомо, процес здійснення дослідницької діяльності включає аналіз проблемної ситуації (задачі, проблеми), прогнозування майбутніх та аналіз отриманих результатів, моделювання та реалізацію дослідницьких дій, а також корекцію дослідницької поведінки.

Як зазначає А. Карпов [2], пошукова активність виникає внаслідок нестандартної ситуації, яка вимагає вирішення. Вона може бути спрямована на зміну проблемної ситуації або свого ставлення до неї. Цей процес лежить в основі дослідницької поведінки. Головна ознака нестандартної ситуації, яка активізує пошукову активність – це об'єктивна неможливість задовольнити потреби особистості звичними, автоматизованими способами. І тоді виникає мотив діяти, тобто, здійснювати дослідницько-пошукову діяльність.

Оригінальні підходи до визначення напрямів та шляхів формування дослідницької поведінки знайшли відображення в багатьох педагогічних

дослідженнях. Автором такої концепції є М. Кларин, який вважає, що процес формування основ дослідницької діяльності має етапний характер та здійснюється за такими напрямками:

- спеціальне навчання пошуковим процедурам – при цьому відбувається формування дослідницької культури;
- спеціальне навчання процедурам обговорення – формування дискусійної культури;
- спеціальна розробка емоційно-особистісної складової навчально-ігрової діяльності – емоційна й інтелектуальна рефлексія процесу навчання [3].

У зарубіжній педагогіці останніх десятиліть навчальний процес розглядається як самостійний пошук учнями нового знання (Д. Брунер, Д. Мезіроу, М. Ноулз та ін.). Дж. Брунер виклавдослідницький підхід до навчання у вигляді декількох основних тверджень-принципів, головним з яких є: «ставити учня в положення дослідника, першовідкривача» [8].

Важливе значення у формуванні пошукової активності суб'єктів науково-пізнавальної діяльності має творча позиція педагогів. В. Сухомлинський вважав, що «дослідницька робота не є для вчителя чимось таємничим і незбагненим. Не бійтеся досліджень», – закликав він. Учитель, що не вміє в думках проникати в глибину фактів, в причинно-наслідкові зв'язки між ними, перетворюється на ремісника, а його праця за відсутності вміння передбачати стає мукою. В. Сухомлинський був переконаний, що якщо вчитель вдумливо аналізує свою роботу, у нього не може не виникнути інтересу до теоретичного осмислення свого досвіду, прагнення пояснити причинно-наслідкові зв'язки між знаннями учнів і своєю педагогічною культурою.

Оскільки дослідницька поведінка та діяльність є формою пошукової активності особистості у навчанні, розглянемо її структуру. Дослідник Я. Пономарьов розглядає пошукову активність як продуктивний процес і специфічний стан особистості, який спрямований на постановку власних цілей, подолання меж заданої ситуації через відкриття її вихідних сутнісних ознак. Пошукова активність виявляється у формі внутрішньоособистісного

креативного процесу, який виражається в основних етапах її розвитку. Це і є її найсуттєвішою психологічною особливістю: вона має розглядатись не як властивість (прояв) інтелекту, а як особистісна структура [6].

Пошукова активність визначається С. Сисоевою, як творча та перетворювальна спонтанна діяльність особистості, яка не стимулюється зовні, а викликається її внутрішнім саморухом.

Структура пошукової активності особистості, запропонована В. Андрєєвим, включає такі компоненти: мотиваційно-творчу активність і спрямованість; інтелектуально-логічні властивості; інтелектуально-евристичні здібності; світоглядні, моральні, естетичні та комунікативні якості; здатність до самоуправління; індивідуальні особливості [1].

Дослідник Я. Пономарьов, розглядаючи індивідуально-психологічні аспекти людей з високим рівнем пошукової активності, прийшов до висновку, що їм притаманні:

- цілісність, неопосередкований погляд, синтетичність як властивості сприйняття, здатність побачити те, чого не бачать інші, певні перцептивні особливості, пов'язані з високою чутливістю до субсенсорних подразників;

- певні особливості пам'яті, що проявляються в швидкому засвоєнні головного і в легкому забуванні другорядного, в здатності пригадати малосуттєву дрібницю; пам'ять на рідкісні в обігу слова, образи, факти;

- здатність помічати багатозначність слів, відчувати певні підтексти;

- швидкість, гнучкість, оригінальність, відкритість мислення, вміння узагальнювати явища, не пов'язані між собою видимим чином [6].

Для нашого дослідження є принциповою позиція С. Сисоевої, згідно якої творчість може досліджуватися у двох аспектах: як «психологічний процес творення нового і як сукупність властивостей особистості, які забезпечують її включенність у цей процес, як один з структурних рівнів організації творчої діяльності» [5].

Узагальнення різних підходів до визначення сутності та структури пошукової активності студентів надає можливість виокремити такі її компоненти:

- пізнавально-діяльнісний – активність в оволодінні знаннями, уміннями, навичками пошукової та дослідницької діяльності постійно стимулює до самостійної творчої праці, забезпечує розвиток різноманітних здібностей, властивостей і якостей творчої особистості;

- мотиваційно-вольовий – забезпечує сформованість позитивних вольових рис творчої особистості (цілеспрямованість, організованість, самостійність, рішучість) та можливі способи їх удосконалення;

- змістовно-операційний – сформоване активно-перетворювальне ставлення особистості до пошукової та дослідницької діяльності забезпечує її активну спрямованість на інші види пізнавальної та творчої діяльності;

- емоційний – здатність до сприйняття оточуючої дійсності, творчого спілкування, налагодження позитивних контактів, зміна установок, визначення характеру творчої поведінки принципово важливі для постійного включення у творчу діяльність;

- самооцінний – прагнення до творчого пізнання власної особистості, виявлення та розвиток внутрішнього творчого потенціалу в процесі наукових досліджень, самооцінка своїх індивідуальних якостей.

Аналіз та узагальнення досвіду викладання психолого-педагогічних дисциплін у Київському національному економічному університеті показує, що дієвим засобом формування пошукової активності студентів є впровадження інноваційно-навчальних технологій у навчальному процесі. Ці технології сприяють розвитку дослідницьких вмінь студентів та пошукової активності. Найчастіше використовуються у роботі зі студентами інтерактивні технології. Вказані технології активно використовуються тому, що вони стимулюють самостійність, активність студентів; надають їм можливість інтелектуального розвитку, сприяють формуванню в них уміння швидко перебудовувати діяльність у зв'язку зі зміною вимог.

З огляду на класифікацію цих технологій, це, перш за все, проблемна лекція. Такий вид лекцій характеризується тим, що викладач, використовуючи різні підходи (постановка питань, аналіз кейсів, введення фрагментів дискусії), активізує пошуково-дослідницьку діяльність.

До другої групи інтерактивних технологій відносяться ті, що побудовані на аналізі ситуацій (кейс-метод). Це найбільш прийнятна інтерактивна технологія навчання, оскільки вона, скоріш всього, спрямована на формування нових психологічних якостей і умінь, а не на засвоєння знань. Метод являє собою специфічний різновид дослідницької аналітичної технології, яка включає операції дослідницького процесу, аналітичні процедури, що безумовно є діяльним і ефективним у формуванні пошукової активності майбутніх фахівців.

Наступна група навчальних технологій об'єднує частково-пошукові та евристичні методи, «мозковий штурм», метод багатомірних матриць, метод фокальних об'єктів, дискусії, ігрові методи, метод організованих стратегій (інверсії), метод синектики, метод вільних асоціацій. Під час застосування цих методів формуються вміння студентів аналізувати ситуацію, творчо застосовувати набуті знання, логічно мислити, приймати рішення.

Вище вказані технології навчання є засобом та умовою розвитку та формування пошукової активності студентів. Пошукова активність є інтегративною властивістю особистості, що характеризується прагненням до творчо-дослідницької діяльності та є основою формування науково-дослідницької компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців.

Література

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности [Текст] / В.И.Андреев – Казань: Изд-во Казанского университета, 1988. – 228 с.
2. Карпов А. О.Исследовательское образование: ключевые концепты / А. О. Карпов // Педагогика. – 2011. – № 3. – С. 20 – 30.

3. Кларин М. В. Инновации в обучении: метафоры и модели: Анализ зарубежного опыта / Михаил Владимирович Кларин. – М. : Наука, 1997. – 223 с.
4. Мерлин В.С. Очерк интегрального исследования индивидуальности. Монография. – М.: Педагогика, 1986. – 256 с., ил.
5. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті. / За редакцією проф С.О.Сисоєвої. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
6. Пономарев Я.А. Психология творчества [Текст] / Я.А.Пономарев // Тенденции развития психологической науки. – М.: Наука. 1990. – 224 с.
7. Сластьонін В. О. Формування особистості вчителя в процесі професійної підготовки // Педагогічна творчість і майстерність: Хрестоматія /Укл. Н.В. Гузій. –К.: ІЗМН, 2000. – С.103-107.
8. Хьелл Л. Теория личности / Хьелл Л., Зиглер Д. [3-е изд.]. – СПб.: Питер, 2005.– 607 с.

Є.О. Варбан, кандидат психологічних наук,
доцент кафедри педагогіки та психології
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОТИДІЇ АКАДЕМІЧНИЙ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТІ

Сучасна концепція вищої освіти передбачає у студентів уміння самотійно, цілеспрямовано й відповідально вчитися. Тож створення у вищому навчальному закладі необхідних умов для розвитку у студентів творчих здібностей, виховання особистості, здатної до саморозвитку як під час навчання, так і в подальшій професійній діяльності є пріоритетним напрямком розвитку освіти в Україні. Однак суттєвою перешкодою на цьому шляху є явище академічної недоброчесності, основним проявом якої вважають плагіат.

Плагіат, як «акт шахрайства, який включає купівлю, викрадення чи позичання чужих ідей та їхнє навмисне чи випадкове видавання за свої», не лише поширений, а є невід’ємною частиною академічної культури української